

Analiza konfliktu pomiędzy siłami bezpieczeństwa w Sudanie

Katarzyna Woźniak

Security
in practice

Analiza konfliktu pomiędzy siłami bezpieczeństwa w Sudanie

Opracowała: Katarzyna Woźniak, 07.05.2023 r.

15 kwietnia 2023 r. w Sudanie wybuchł konflikt zbrojny pomiędzy dowodzoną przez gen. Abdela Fattaha al-Burhana Armią Sudanu (Sudan Armed Forces, SAF) a paramilitarnymi Siłami Szybkiego Wsparcia (Rapid Support Forces, RSF), kierowanymi przez gen. Mohameda Hamdana Dagalo, znanego jako Hemedti. Kilkundniowe walki pomiędzy siłami bezpieczeństwa pogłębiły kryzys humanitarny i gospodarczy w tym państwie. Jeśli konflikt w najbliższym czasie nie zostanie rozwiązany, to prawdopodobna jest długoletnia i wyniszczająca wojna domowa.

Strony konfliktu

Zarówno SAF, jak i RSF[1] słyną z długoletniej historii naruszeń międzynarodowego prawa humanitarnego oraz łamania praw człowieka. SAF oraz RSF (wtedy jeszcze pod nazwą Janjaweed) brały udział w brutalnym tłumieniu powstań, co zostało uznane za zbrodnie wojenne, w Darfurze, Kordofanie Południowym i Nilu Błękitnym. W 2019 r. armia oraz paramilitarne oddziały przeprowadziły śmiertelne ataki na pokojowo protestujących demonstrantów, nim dołączyli do cywilów i pomogli obalić Omara al-Baszira – dyktatora, który rządził Sudanem przez 30 lat. Po upadku reżimu Baszira władzę w kraju przejęło wojsko, a po okresie rządów przejściowych miało oddać władzę w ręce cywilów. W 2021 r., kiedy Sudan miał już za sobą trudne decyzje gospodarcze i znajdował się na dobrej drodze ku demokracji, siły bezpieczeństwa przeprowadziły zamach stanu. Rozwiązano tymczasowy rząd premiera Hamdoka, a władzę przejęła Rada Suwerenna (Sovereign Council) na czele z Burhanem i jego zastępcą Hemedtim.

Przyczyny konfliktu

Jako główną przyczynę wybuchu konfliktu wskazuje się transformację sił bezpieczeństwa. Według porozumienia podpisanego w grudniu 2022 r. RSF miało zostać rozwiązane, a jej członkowie włączeni w szeregi armii pod jednym, wspólnym dowództwem. Wizje włączenia RSF do SAF były różne. Hemedti chciał, aby okres transformacji trwał dziesięć lat, lecz Burhan zamierzał tego dokonać w ciągu dwóch lat. Różnica poglądów stanowiła jedną z wielu przyczyn wybuchu konfliktu w Sudanie. Innym powodem była chęć wyjścia z cienia Hemedtiego. Od czasów obalenia Baszira zajmował on zawsze drugie miejsce w Tymczasowej

Radzie Wojskowej (Transitional Military Council, TMC), a następnie jako zastępca przewodniczącego w Radzie Suwerennej, natomiast najważniejszą postacią pozostawał zawsze Burhan. Z biegiem czasu ambicje Hemedtiego rosły, a wraz z nim RSF, które objęły swoim zasięgiem cały kraj. Rywalizacja między Burhanem a Hemedtim przybrała na sile po obaleniu cywilnego rządu w październiku 2021 r.[2]

Rozpoczęciu walk sprzyjał również pozostawiony przez reżim Baszira pogląd, głoszący, że problemy najlepiej i najłatwiej rozwiązuje się siłą (podobnie wspiera ona również utrzymanie władzy). Baszir podczas swoich rządów celowo podzielił siły bezpieczeństwa na SAF i RSF, aby poprzez konkurencyjność, nieufność, podejrzliwość i rywalizacje utrzymywać w ryzach obie strony. Dodatkowo dawały one Baszirowi dodatkowe zabezpieczenie, gdyby któraś z nich próbowała dokonać zamachu stanu i obalić dyktatora.

Zarówno Burhan, jak i Hemedti pragną zachować jak najwięcej władzy, lecz nie będzie to możliwe, jeśli Sudan przejdzie pod demokratyczne rządy cywilów. Obaj boją się, że po odsunięciu ich od władzy staną przed wymiarem sprawiedliwości za zbrodnie popełnione przeciwko sudańskim cywilom. Dowódcy chcą także chronić swoje interesy, ponieważ w tym

momencie czerpią lukratywne korzyści z sektorów, które powinny znaleźć się pod kontrolą państwa, jak rafinerie ropy naftowej czy kopalnie złota.

Na rozpoczęcie konfliktu wpłynęły też działania podmioty zewnętrzne, które wspierały dowódców SAF lub RSF. Środowisko międzynarodowe popełniło błąd, naiwnie wierząc, że junta wojskowa może oddać władzę w ręce cywilów. Sudan pogubił się w liczbie i różnorodności proponowanych strategii przejścia z rządów wojskowych do demokratycznych. W zależności od proponowanych warunków pomysły zewnętrznych aktorów były popierane lub odrzucane przez Burhana, Hemedtiego lub cywilną koalicję.

Przebieg konfliktu

5 grudnia 2022 r. podpisano ramową umowę polityczną dotyczącą transformacji sił bezpieczeństwa. Finalizacja umowy miała nastąpić 1 kwietnia 2023 r., jednak w wyniku braku porozumienia zainteresowane strony przez kolejne kilka dni przesuwały negocjacje. W związku z tym siły bezpieczeństwa postanowiły uciec się do rozwiązania siłowego.

Konflikt zbrojny był spodziewany i obie strony od pewnego czasu przygotowywały się do bitwy, rekrutując nowych członków. 13 kwietnia 2023 r. spory kontyngent członków RSF rozmieszczono w pobliżu bazy lotniczej w północnym mieście Meroe, gdzie stacjonował egipski personel lotniczy, który prowadził wcześniej zaplanowane wspólne ćwiczenia z armią[3]. SAF uznał obecność RSF w pobliżu bazy lotniczej za nieautoryzowane ruchy. Mediatorzy, przy wsparciu ONZ i QUAD (blok złożony z USA, UK, Arabii Saudyjskiej i ZEA), próbowali załagodzić sytuację, ale walki rozpoczęły się dwa dni później[4].

15 kwietnia 2023 r. w godzinach porannych rozpoczął się zbrojny konflikt pomiędzy wewnętrznymi siłami bezpieczeństwa Sudanu. Starcia wybuchły najpierw w stolicy państwa, Chartumie, i szybko rozprzestrzeniły się na inne główne miasta w całym kraju. Nie jest jasne, która ze stron oddała pierwsze strzały[5]. Walczące siły próbują przejąć kontrolę nad strategicznymi miejscami i infrastrukturą krytyczną: szpitalami, lotniskami, budynkami mediów informacyjnych, budynkami rządowymi i bankiem centralnym. Niszczono są szkoły, sklepy, instytucje użyteczności publicznej oraz meczety.

Walki toczą się wokół placu Republikańskiego w centrum Chartumu, a także w Chartumie Północnym (Bahri) oraz sąsiednim Omdurmanie. Samoloty bojowe latają nisko nad Chartumem[6]. Z uwagi na to, że działania prowadzone są w mieście, miliony ludzi znalazły

się w ogniu krzyżowym. Produkty pierwszej potrzeby szybko się kończą, a dostawy są ograniczone[7]. Niezliczona liczba osób utknęła we własnych domach w 40-stopniowym upale, bez elektryczności, czasami wody[8]. Brak żywności i zaopatrzenia spowodował wzrost cen dóbr konsumpcyjnych – np. cena wody pitnej wzrosła dwu- lub trzykrotnie w zależności od regionu. Trwające na obszarach miejskich walki ograniczają też możliwość udzielania pomocy osobom potrzebującym[9].

Wiele krajów i organizacji podjęło próby przeprowadzenia mediacji między SAF a RSF. Trzydniowe porozumienie udało się osiągnąć dzięki wysiłkom Międzyrządowego Organu ds. Rozwoju (Intergovernmental Authority on Development, IGAD) oraz Stanów Zjednoczonych i Arabii Saudyjskiej. Do akcji wkroczyły także lokalne organizacje, w skład których wchodziły osoby poważane i szanowane przez społeczeństwo (imamowie, lokalni przywódcy i aktywiści)[10].

24 kwietnia 2023 r. walczące strony zgodziły się na 72-godzinne zawieszenie broni. W ciągu dziewięciu dni walk ogłoszono trzy takie porozumienia, jednak żadnego z nich nie zrealizowano. Prowadzone w dniach 22 i 23 kwietnia mediacje pozwoliły na rozpoczęcie różnych operacji ewakuacyjnych drogą lądową, powietrzną i morską. Od razu rozpoczęto też ewakuację obcokrajowców przebywających w Sudanie. Konwój ONZ wywiózł około 700 osób ze stolicy, gdzie toczyły się ciężkie walki. Konwój musiał przejechać drogę o długości 830 km z Chartumu do nadmorskiego miasta Port Sudan, gdzie nastąpiła ewakuacja przez Morze Czerwone do sąsiedniej Arabii Saudyjskiej. Operacje ewakuacyjne przebiegały w kilku etapach. Egipt ewakuował swoich obywateli drogą lądową, Grecja – drogą powietrzną przez Egipt, a następnie do Aten. Niemcy przeprowadziły ewakuację do Jordanii i stamtąd do Berlina, a Stany Zjednoczone przetransportowały swoich obywateli do Dżibuti. Arabia Saudyjska przeprowadzała ewakuację drogą lądową do Port Sudan, a następnie drogą powietrzną lub morską do portu w Dżuddzie. Zarówno Port Sudan w Sudanie, jak i port w Dżuddzie były miejscami transferowymi, a saudyjskie siły zbrojne odegrały największą rolę w pomocy ewakuacji obywateli innych krajów. Podczas trwania tych operacji nie obyło się bez incydentów; m m.in. turecki samolot ewakuacyjny został ostrzelany i wymagał naprawy, po tym, gdy doznał uszkodzenia układu paliwowego, zginął też pracownik egipskiej ambasady, który zmierzał w jej kierunku, aby koordynować operację ewakuacyjną[11].

27 kwietnia 2023 r. SAF i RSF zgodziły się na przedłużenie zawieszenia broni o dodatkowe 72 godziny[12]. Pokój nie trwał długo, ponieważ 28 kwietnia 2023 r. doszło do wymiany ognia. Nie jest jasne, która ze stron pierwsza wyłamała się z trwającego rozejmu.

W bezpieczniejszych częściach Chartumu oraz regionie Gezira i Nilu Błękitnego ludzie zorganizowali marsze i czuwania, aby wezwać do zakończenia wojny. Popularny stał się hashtag „No_to_War” w języku arabskim, który szybko rozprzestrzenił się w mediach społecznościowych. Sudańczycy potępiają wojnę, ponieważ w każdej ze stron walczących są ich bliscy, którzy tracą życie i zdrowie[13].

30 kwietnia 2023 r. walczące strony konfliktu oświadczyły, że porozumienie o zawieszeniu broni będzie obowiązywać przez kolejne 72 godziny. Nie dotrzymano w pełni jego warunków, gdyż ponownie doszło do wymiany ognia pomiędzy stronami konfliktu[14].

2 maja 2023 r. Ministerstwo Spraw Zagranicznych Sudanu Południowego poinformowało, że Burhan i Hemedti zgodzili się na siedmiodniowe zawieszenie broni – od 4 do 11 maja 2023 r. SAF i RSF mają wyznaczyć przedstawicieli, którzy będą reprezentować skonfliktowane strony

w rozmowach pokojowych. Przedłużenie rozejmu zostało osiągnięte dzięki wysiłkom wschodnioafrykańskiego bloku regionalnego IGAD[15]. Jednak pomimo zawieszenia broni dochodziło do strzelanin.

Narracja pojawiająca się podczas konfliktu

Konflikt pomiędzy dwoma największymi siłami bezpieczeństwa w Sudanie tworzy przestrzeń do szerzenia dezinformacji, manipulacji i propagandy, aby „podbić serca i umysły ludzi”. Walka toczy się o władzę i poparcie społeczeństwa, a przywódcy wojskowi odwołują się głównie do przeszłości przeciwnika, aby zniechęcić Sudańczyków do jego osoby i rządów. Hemedti próbuje wykreować siebie jako obrońcę demokracji i cywilów, a Burhana przedstawić jako radykalanego islamistę wiernemu poprzedniemu reżimowi. Hemedti próbował zabiegać o względy cywilnych elit i wykorzystywał negatywne nastawienie społeczeństwa do armii jako historycznego wroga[16]. Ponadto Siły Szybkiego Wsparcia twierdziły, że pomagały w koordynacji i wspierały operacje ewakuacyjne. Doniesienia zostały sprostowane przez podsekretarza stanu ds. zarządzania Johna Bassa, który powiedział, że RSF „współpracowały do tego stopnia, że nie strzelały do naszych żołnierzy w trakcie operacji”[17].

Pojawiały się pogłoski, że armia chce stworzyć historyczną straż graniczną, która w 2000 r. pomagała stłumić rewoltę w Darfurze. Szef plemiennej milicji Musa Hilalem jest długoletnim rywalem Hemedtiego. Rywalizują oni o wpływy polityczne i gospodarcze w Darfurze, gdzie obaj posiadają udziały w wydobywaniu złota[18].

Media społecznościowe pełne są sprzecznych informacji dotyczących przejęcia kontroli nad poszczególnymi obszarami. Agencje fact-checkingowe, organizacje prasowe oraz użytkownicy mediów społecznościowych pracują w pocie czoła, aby zweryfikować komunikaty podawane przez SAF i RSF. Przykładowo potwierdzono zniszczenie budynku Dowództwa Generalnego Sił Zbrojnych Sudanu (SAF), ale obalono twierdzenie RSF o zestrzeleniu samolotu należącego do SAF – okazało się, że udostępniony materiał filmowy pochodził z Syrii z 2020 r.[19]

Finansowanie i wyposażenie stron walczących

Sudańska armia dysponuje siłami powietrznymi oraz ciężką bronią. Jednak żołnierze SAF są skromnie wyszkoleni w konwencjonalnych bitwach i tradycyjnych działaniach wojennych[20]. SAF finansowane jest przez państwo, które opiera swoje dochody na sprzedaży ropy naftowej, jednak proces ten zakłócają obecnie toczące się wewnętrzne walki.

W ciągu dwóch dekad liczba członków RSF wzrosła do ponad 100 tys. Członkowie RSF są dobrze wyszkoleni w taktyce partyzanckiej oraz mają doświadczenie wojskowe dzięki wojnie w Jemenie[21]. Cameron Hudson, były urzędnik Departamentu Stanu USA i starszy współpracownik w Centrum Studiów Strategicznych i Międzynarodowych (Center for Strategic and International Studies, CSIS), powiedział, że „Grupa Wagnera dostarcza [RSF – przyp. KW] przenośne systemy obrony powietrznej, rakiety naramienne i działa przeciwpancerne”[22]. RSF posiada środki finansowe dzięki kontroli większości kopalń złota w regonie Darfuru. Zjednoczone Emiraty Arabie oraz Rosja są największymi importerami sudańskiego złota. RSF były utrzymywane przez Arabię Saudyjską i Zjednoczone Emiraty Arabskie m.in. w zamian za ich udział podczas wojny w Jemenie przeciwko Huti.

Wsparcie stron walczących

Obie strony próbują budować wewnętrzne i zewnętrzne sojusze, które mogą przechylić szalę zwycięstwa. SAF ma poparcie przeciwników Hemediego z Darfuru: Minniego Minawiego z Armii Wyzwolenia Sudanu (Sudan Liberation Army, SLA) oraz obecnego ministra finansów Jbrila Ibrahima, który jest także liderem Ruchu Sprawiedliwości i Równości (Justice and Equality Movement, JEM). Armii Sudanu sprzyja Egipt, który widzi sąsiada jako sojusznika w sprawie konfliktu o Nil i Wielką Tamę Odrodzenia w Etiopii.

Federacja Rosyjska i Grupa Wagnera wspierają Hemediego, który popierał utworzenie rosyjskiej bazy marynarki wojennej na Morzu Czerwonym. Ponadto paramilitarne siły RSF pomagają najemnikom z Grupy Wagnera chronić rosyjskie przetwórstwa złota w Sudanie[23].

W styczniu 2023 r. prezydent Czadu przyjął w Ndżamenie dowódcę SAF, gen. Burhana, a na drugi dzień – dowódcę RSF gen. Dagalo, aby pokazać atmosferę neutralności. Jednak czadyjski rząd tymczasowy skłania się ku SAF, ponieważ przejęcie władzy przez nieregularne siły, w których wielu członków pochodzi z czadyjsko-sudańskiej granicy, zagrażałoby stabilności Czadu. Według francuskiego dziennika „Le Monde” czadyjskie władze obawiają się, że zwycięstwo RSF wzmocni ambicje polityczne i wojskowe czadyjskich Arabów. Należy mieć na uwadze fakt, że kuzyn Hemediego jest szefem sztabu prezydenta Czadu. Ponadto klan Rizeigat, z którego pochodzi Hemedi, przeniósł się z Darfuru do Czadu. Tuż po rozpoczęciu konfliktu sąsiedni Czad zamknął granice z Sudanem. Później ogłosił, że przyjął ponad 320 sudańskich dezerterów[24].

Skutki konfliktu

Wystarczyło kilka dni walk, aby zrozumieć, że skutki konfliktu będą długoterminowe. Atakowane i plądrowane są placówki służby zdrowia, porywane karetki pogotowia. Część szpitali nie funkcjonuje, a inne są bliskie zawieszenia swojej działalności z powodu braku czy też zmęczenia pracowników oraz niedoborów w zaopatrzeniu[25]. Światowa Organizacja Zdrowia w Chartumie poinformowała, że ponad 60% placówek opieki zdrowotnej jest zamkniętych, a tylko 16% działa normalnie[26]. Funkcjonującym szpitalom kończą się zapasy leków i żywności. Brakuje też krwi oraz sprzętu do transfuzji, płynów dożylnych i środków medycznych. Szpitale zgłaszają również niedobór wody, energii elektrycznej, paliwa oraz żywności dla pacjentów[27].

Według danych sudańskiego Ministerstwa Zdrowia do 28 kwietnia 2023 r. zginęło co najmniej 512 osób, a ponad 4 tys. zostało rannych[28]. Rzeczywista liczba ofiar śmiertelnych i rannych jest wyższa, ponieważ obecne dane obejmują tylko zgony zgłoszone do placówek służby zdrowia.

W Sudanie jeszcze przed rozpoczęciem konfliktu trwała epidemia dengi i malarii, a spowodowane konfliktem uszkodzenia infrastruktury wodnej i walki mogą przyczynić się do zaostrzenia epidemii. Okupowane jest Narodowe Laboratorium Zdrowia Publicznego (National Public Health Laboratory), gdzie mieści się także bank krwi. WHO podaje, że „wyszkoleni technicy laboratoryjni nie mają już dostępu do laboratorium, a przy przerwach w dostawie prądu nie jest możliwe właściwe zarządzanie materiałami biologicznymi przechowywanymi w laboratorium do celów medycznych”. W laboratorium znajdują się próbki cholery, polio i odry, które stanowią poważne zagrożenie chemiczne i biologiczne[29]. Nie podano do wiadomości publicznej, która z walczących stron okupuje laboratorium.

Zauważalny jest zwiększony ruch migracyjny. Blisko 100 tys. Sudańczyków zostało zmuszonych do opuszczenia swoich domów i szukania schronienia w bezpieczniejszych miejscach, w tym w sąsiednim Egipcie, Libii, Czadzie, Republice Środkowoafrykańskiej, Sudanie Południowym, Etiopii i Erytrei[30]. W ciągu tygodnia od rozpoczęcia walk 20 tys. Sudańczyków, głównie kobiet i dzieci, uciekło z regionu Darfuru do sąsiedniego Czadu[31]. Natomiast Egipt poinformował, że od 15 do 28 kwietnia 2023 r. granicę przekroczyło co najmniej 14 tys. sudańskich uchodźców i 2 tys. osób z innych krajów[32]. Jeszcze przed

rozpoczęciem konfliktu prawie 16 mln ludzi w Sudanie potrzebowało pomocy humanitarnej. W wyniku obecnych wewnętrznych walk liczba potrzebujących z pewnością wzrośnie[33].

Ograniczany jest dostęp do sieci internetowej i telekomunikacyjnej. 23 kwietnia 2023 r. awarie zaobserwowano u operatorów *Sudani*, *Kanar* oraz częściowo *Zain*. SAF oskarżyła RSF o sabotowanie sieci internetowej oraz próbę kontroli rafinerii naftowej El Jeili we wschodniej części Chartumu Północnego[34].

Duże ryzyko dla bezpieczeństwa wewnętrznego w Sudanie stanowi otwarcie więzień i uwolnienie przetrzymywanych tam osób. Więźniowie z El Huda potwierdzili doniesienia, że zostali wypuszczeni przez członków RSF. Setki kobiet opuściły więzienie w Omdurmanie po jego zbombardowaniu podczas gwałtownych starć w pobliżu budynku krajowego radia i telewizji[35]. Oczy wszystkich zwróciły się też na więzienie Kober w Chartumie Północnym, gdzie przetrzymywano kilku przywódców z byłego reżimu. Lokalne media prasowe donoszą, że 25 kwietnia 2023 r. nastąpiła tam odparta przez strażników próba ataku. Odpowiedzialność za jego bezpieczeństwo przejęła SAF[36]. Podejrzewa się, że RSF chcą poprzez wypuszczenie

więźniów odzyskać część swoich członków, którzy odsiadywali karę pozbawienia wolności, oraz zdestabilizować funkcjonowanie armii, skupionej na walce z RSF.

Z powodu braku dostępu do wody pitnej, żywności, opieki medycznej i elektryczności władze więzienne same decydują się na otwieranie więzień. Uwolniono osadzonych z Shala, Nyala, Ed Daein, Soba oraz Kober. Ministerstwo Spraw Wewnętrznych nie wydało żadnych wyjaśnień, czy były to celowe działania ze strony rządu[37]. Uwolnienie więźniów z Kober wywołało poruszenie i obawy społeczeństwa, ponieważ przetrzymywano tam osoby poszukiwane przez Międzynarodowy Trybunał Karny za zbrodnie popełnione w Darfurze, w tym Omara al-Baszira, Harouna i Hussina. Anonimowe źródła wojskowe powiedziały „Associated Press”, że wyżej wymienione osoby przewieziono do szpitala wojskowego ponad trzy miesiące przed rozpoczęciem konfliktu. Szpital wojskowy potwierdził, że jego pacjentem jest Baszir. Natomiast Haroun udzielił komentarza Sudan TV, w którym oświadczył, że więźniów wypuszczono, a on sam zamierza stawić się przed sądem po zakończeniu konfliktu. Dodatkowo Haroun zadeklarował poparcie dla SAF. Wojsko zaprzeczyło uwolnieniu więźniów z Kober i oskarżyło o podszywanie się pod nie RSF, które z kolei odpowiedziały, że SAF uwolnił zwolenników byłego reżimu, aby przywrócić poprzednie rządy.

Pogłębienie kryzysu gospodarczego w Sudanie przyczyni się do wzrostu bezrobocia, który zachęci młode społeczeństwo, zwłaszcza mężczyzn, do przyłączenia się do sił walczących, aby otrzymywać pensję i czerpać zyski z grabieży[38].

Podsumowanie

Środowisko międzynarodowe od upadku Baszira w 2019 r. próbuje poprowadzić Sudan w kierunku rządów demokratycznych. Dotychczasowe próby zawiodły lub funkcjonowały przez krótki czas. Ponownie różne strony, sojusze i organizacje próbują nakłonić Burhana i Hemedtiego do dialogu., mało prawdopodobne jest jednak zawarcie trwałego rozejmu pomiędzy skonfliktowanymi stronami. Najbardziej niebezpiecznym, ale prawdopodobnym scenariuszem dla Sudanu jest przerodzenie się konfliktu w długoletnią wojnę domową, która może wciągnąć do walki sąsiednie państwa, a zwłaszcza regiony przygraniczne, gdzie obowiązuje podział etniczny i plemienny. Długoletni konflikt będzie miał negatywne skutki dla Sudanu i regionu. Utrudniony zostanie proces przejścia w rządy demokratyczne, wzrośnie łamanie praw człowieka, pogłębi się kryzys humanitarny, migracyjny i gospodarczy. Skonfliktowane strony będą szukały sojuszników, którzy poprą ich działania militarnie

i polityczne, dostarczą broń oraz wstawią się za nimi na arenie międzynarodowej. Innym, równie prawdopodobnym scenariuszem jest impas polityczny lub wrócenie do statusu *quo ante bellum*. Może być to jednak utrudnione, gdyż zarówno Burhan, jak i Hemedti wierzą, że mogą zwyciężyć w tym konflikcie.

[1] Siły Szybkiego Wsparcia (Rapid Support Forces, RSF), kierowane przez gen. Mohameda Hamdana Dagalo znanego jako Hemedti, w 2013 r. wyewoluowały z milicji Janjaweed, która oskarżona jest o zbrodnie wojenne i naruszenie praw człowieka. W 2015 r. uzyskały status regularnych sił zbrojnych, a w 2017 r. uchwalono nową ustawę, dzięki której stały się niezależnymi siłami bezpieczeństwa. M. El Doh, *Sudan Conflict: More Complex than Meets the Eye*, „Geopolitical Monitor”, 21.04.2023, <https://www.geopoliticalmonitor.com/sudan-conflict-more-complex-than-meets-the-eye/>, 3.06.2023.

[2] *Stopping Sudan's Descent into Full-Blown Civil War*, „International Crisis Group”, 20.04.2023, <https://www.crisisgroup.org/africa/horn-africa/sudan/stopping-sudans-descent-full-blown-civil-war>, 28.04.2023.

[3] *Stopping Sudan's Descent into...*

[4] Tamże.

[5] Tamże.

[6] *USAID deploys 'disaster team' for Sudan as violence continues and health care collapses*, „Dabanga”, 24.04.2023, <https://www.dabangasudan.org/en/all-news/article/usaid-deploys-disaster-team-for-sudan-as-violence-continues-and-health-care-collapses>, 29.04.2023.

[7] *Stopping Sudan's Descent into...*

[8] Tamże.

[9] Tamże.

[10] *Darfur update: clashes in El Geneina, extended truce in El Fasher, and popular initiatives in Nyala*, „Dabanga”, 25.04.2023, <https://www.dabangasudan.org/en/all-news/article/darfur-update-clashes-in-el-geneina-extended-truce-in-el-fasher-and-popular-initiatives-in-nyala>, 29.04.2023.

[11] *Us State Secretary Announces 72-HR Ceasefire*, „allAfrica”, 24.04.2023, <https://allafrica.com/stories/202304250007.html>, 29.04.2023.

[12] *Sudan's fragile ceasefire extended, IGAD proposes to mediate*, „Dabanga”, 28.04.2023, <https://www.dabangasudan.org/en/all-news/article/sudans-fragile-ceasefire-extended-igad-proposes-to-mediate>, 2.05.2023.

[13] *Fighting leads to internet cuts, Sudanese protests against the war*, „Dabanga”, 24.04.2023, <https://www.dabangasudan.org/en/all-news/article/fighting-leads-to-internet-cuts-sudanese-protests-against-the-war>, 29.04.2023.

[14] *UN: Sudan Fighting Could Force 800,000 to Flee*, „Voice of America”, 1.05.2023, <https://www.voanews.com/a/sudan-s-warring-factions-announce-cease-fire-extension/7073182.html>, 2.05.2023.

[15] *Sudan warring parties agree to 7-day truce from May 4*, „Africanews”, 2.05.2023, <https://www.africanews.com/2023/05/02/sudan-warring-parties-agree-to-7-day-truce-from-may-4/>, 3.05.2023.

[16] *Stopping Sudan's Descent into...*

[17] *Sudan rivals pledge evacuation help, US diplomats airlifted*, „Arab News”, 24.04.2023, <https://www.arabnews.com/node/2291491/middle-east>, 2.05.2023.

[18] *Stopping Sudan's Descent into...*

[19] *Hemedti manoeuvres to brand war against Sudan army as fight against former regime Islamists*, „Dabanga”, 17.04.2023, <https://www.dabangasudan.org/en/all-news/article/hemeti-manoevres-to-brand-war-against-sudan-army-as-fight-against-former-regime-islamists>, 2.05.2023.

[20] M. El Doh, *Sudan Conflict: More Complex...*

[21] Tamže.

[22] S. Solomon, *Russia's Wagner Group Could Fuel Conflict in Sudan, Experts Say*, „Voice of America”, 26.04.2023, <https://www.voanews.com/a/russia-wagner-group-could-fuel-conflict-in-sudan-experts-say/7067192.html>, 2.05.2023.

[23] P. Obaji, *Sudan: Russia's Wagner Group and the grab for power and gold*, „Deutsche Welle”, 26.04.2023, <https://www.dw.com/en/pmc-russias-wagner-group-in-sudan-gold-military-junta/a-65439746>, 2.05.2023.

[24] *Chad fears rising tribal tensions if RSF wins, as up to 20,000 Sudanese refugees crossed its border*, „Dabanga”, 24.04.2023, <https://www.dabangasudan.org/en/all-news/article/chad-fears-rising-tribal-tensions-if-rsf-wins-as-up-to-20000-sudanese-refugees-crossed-its-border>, 29.04.2023.

[24] M. El Doh, *Sudan Conflict: More Complex...*

[25] A. van Wyk, *Sudan: 'Worst Place To Be Is On the Road' - WHO Speaks on Emergency Civilian Aid in Sudan*, „allAfrica”, 20.04.2023, <https://allafrica.com/stories/202304200387.html>, 29.04.2023.

[26] *UN humanitarian will return to Khartoum 'as quickly as possible': UN aid coordinator*, „UN News”, 27.04.2023, <https://news.un.org/en/story/2023/04/1136147>, 2.05.2023.

[27] A. van Wyk, *Sudan: 'Worst Place To Be Is...*

[28] *Fierce fighting rages across Sudan despite ceasefire extension*, „Radio France International”, 28.04.2023, <https://www.rfi.fr/en/africa/20230428-fierce-fighting-rages-across-sudan-despite-ceasefire-extension>, 2.05.2023.

[29] *Sudan: UN aid operation continues amid dire humanitarian conditions*, „UN News”, 25.04.2023, <https://news.un.org/en/story/2023/04/1135992>, 29.04.2023.

[30] *USAID deploys 'disaster team' for Sudan...*

[31] *Chad fears rising tribal tensions if RSF wins...*

[32] *Fierce fighting rages across...*

[33] *USAID deploys 'disaster team' for Sudan...*

[34] *Fighting leads to internet cuts, Sudanese protests against the war*, „Dabanga”, 24.04.2023, <https://www.dabangasudan.org/en/all-news/article/fighting-leads-to-internet-cuts-sudanese-protests-against-the-war>, 29.04.2023.

[35] *Attacks on prisons in Sudanese capital free thousands of inmates*, „Dabanga”, 25.04.2023, <https://www.dabangasudan.org/en/all-news/article/attacks-on-prisons-in-sudanese-capital-free-thousands-of-inmates>, 30.04.2023.

[36] *Attacks on prisons in Sudanese...*

[37] Tamže.

[38] N. Westcott, *What Will Happen in Sudan?*, „African Arguments”, 19.04.2023, <https://africanarguments.org/2023/04/what-will-happen-in-sudan/>, 28.04.2023.